

ISSN 2616-9320

CENTRAL ASIAN JOURNAL OF TRANSLATION STUDIES

№ 2(3) 2020

THE JOURNAL IS REGISTERED WITH THE MINISTRY OF INFORMATION AND COMMUNICATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

CERTIFICATE № 16822-Ж. ASTANA, 2017

EDITORIAL TEAM

Chief Editor:

S. S. Kunanbayeva - Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan
Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Responsible editors:

A.T. Chaklikova, Professor, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

B. Mizamkhan, Ass. Prof., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

N.A. Aubakir, MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Editor's assistants:

G.S. Assanova PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

K.M. Zhampeyis C.Phil.Sc., Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

A.B. Baidullayeva PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Sh. O. Saimkulova MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Technical editor and design:

R.A. Musataev MA, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

N.A. Aubakir MA, PhD candidate in Translation studies, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

Consultants:

Anna Oldfield, University of South Carolina, USA

Christopher Baker, American University of Central Asia, Kyrgyzstan

Uldanay Bakhtikereeva, PhD, prof., PFUR, Russia

Kim Chang Ho - PhD, professor, Pusan University of Foreign Languages, South Korea

Shabdiz Orang - PhD, Kazakh Ablai Khan University of International Relations and World Languages

V.I. Karasik, D.Ph.S., Professor, Volgograd Technical University, Russia

СИНХРОНДЫ АУДАРМАДАҒЫ САЯСИ ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕР

А. Б. Кадыржанова¹

¹Аударма ісі мамандығының

1-ші курс магистранты

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӨТУ

Алматы, Қазақстан

E-mail: afizovaaika@gmail.com

Андатпа: Мақала аударма іс-әрекетінің ең күрделі түрлерінің бірі - ілеспе аудармаға арналған. Автор синхронды аударма саласындағы саяси фразеологиялық бірліктерді зерттеді. Бұл жұмыста синхронды аударманың ерекшеліктері қарастырылған, сонымен қатар осы аударма қызметінің артықшылықтары мен кемшіліктері аталып кетеді.

Кілт сөздер: синхронды аударма, фразеологиялық бірліктер, саясат, тіл ерекшеліктері.

Қазіргі қоғамның өмір сүруінде аударманың маңызы зор. Бүкіл әлем ақпарат алмасу және мәдениетаралық коммуникация процестерімен құштар болуда. Әр тілдерде сөйлейтіндердің арасындағы түсініспеушіліктің салдарынан соғыстар басталып, іскерлік қатынастар жойылған кездері де болған. Аударма дегеніміз - бұл басқа тілдегі сөздерді таңдау ғана емес, сонымен қатар мағынасын, оның ішінде субтекстті келтіру. Көптеген жағдайларда аударма әсіресе маңызды болады.

Қазіргі әлемде барлық елдер үшін сыртқы саясат маңызды рөлге ие болып келеді. Көбіне ел басшысы өз идеяларын әлемнің басқа елдерінің өкілдеріне ұсынуға мәжбүр. Аудармадағы кез-келген дәлсіздік өте ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін. Халықаралық келіссөздердің сәттілігі көбінесе аударма сапасына байланысты. Синхронды аударманы аудармашының шеберлігінің жоғары мәртебесі деп санауға болады, өйткені бұл өте күрделі және көптеген

қарапайым адамдар үшін бұл шеберлік ретінде мүлде құпия немесе түсініксіз. Синхронды аударма - бұл аударманың жауапты және қиын саласы, өйткені ілеспе аударманы сәтті жүзеге асыру үшін арнайы мамандар қажет [1].

Мәдениетаралық байланысты қамтамасыз ететін лингвистикалық құралдардың ішінде фразеологиялық бірліктер ерекше орын алады. Бұл сөйлеу барысында тұрақты түрде қайталанатын бейнелі тіркестер. Тілдің фразеологиялық айналымы мақал-мәтелдермен, тұрақты метафоралармен қатар жалпы білімнің тасымалдаушысы болып табылады. Олар бір лингвомәдени бірлестікте біріктірілген қатынасушыларға арналған жалпы ақпарат жиынтығын ұсынады. Оларды сөйлеуде қолдану әңгімелесушінің білетінін және түсінетіндігін қамтамасыз етуге арналған [2].

Саяси мәтін аудиторияға қажетті әсер етуі үшін ол презентацияның жарықтығы, саяси құмарлық пен бейнелер сияқты белгілі бір

талаптарға сай болуы керек. Осының бәріне белгілі стилистикалық, риторикалық және лингвистикалық құралдарды қолдана отырып қол жеткізуге болады, олардың арасында сөздердің тұрақты тіркестері немесе фразеологиялық бірліктер бар.

Саясатта фразеологиялық бірліктерді аударудың ерекшеліктерін зерттеу маңызды болып көрінеді, өйткені саяси салада тілдің дамуындағы жаңа тенденциялар пайда болады [3]. Қазіргі саяси әлемде фразеологиялық тіркестер сөйлеуде таралу кеңдігімен ерекшеленіп келе жатыр. Бір жағынан, олардың арасында тек саяси мәселелермен (саяси оқиғалармен, саяси қатынастармен және мәселелермен) байланысты құрылымдар пайда болады.

Саясаттағы фразеологиялық бірліктерге көшу үшін синхронды аударманың түрлерін анықтау қажет. Бұл өте маңызды талап, өйткені аударманың ерекшелігі мен мағынасы әртүрлілікке тікелей әсер етеді. Синхронды аударманың үш түрі бар [4]:

- Синхронды аударма тікелей эфирде. Бұл жағдайда мәтінді аудармашы құлаққап арқылы қабылдайды, мәтін ақпаратқа параллель блок түрінде келеді. Ілеспе аударманың бұл түрі ең көп таралған, сонымен қатар ең қиын болып табылады.

- «Парақтан синхронды аударма» Мұндай аударма алдын-ала дайындықтың қатысуымен де, онсыз да жүргізілуі мүмкін. Сөйлеушінің сөйлеген сөзінің мәтіні аудармашыға алдын-ала беріледі, алынған материалдардың негізінде аудармашы

аударманы орындайды, содан кейін сөйлеушінің сөзі кезінде тиісті түзетулер енгізеді.

- бұрын аударылған мәтінді синхронды оқу. Бұл жағдайда аудармашының алдын-ала аударылған және дайындалған мәтіні бар. Аударма кезінде аудармашы тек мәтінді оқуы керек. Ол алдын-ала толығымен дайындалған, бірақ егер баяндамашы сөйлеудің бастапқы нұсқасынан кетсе, шамалы өзгерістер енгізуге дайын болуы тиіс.

Фразеологизм - күрделі тілдік бірлігі. Онда тек мағынасы ғана емес, сонымен қатар объектінің немесе құбылыстың сыртқы формасы мен бағалауы бар. Бұл фразеологиялық бірліктерді шет тіліне аударудың күрделі және шығармашылық міндетке айналуына әкеледі. Фразеологиялық бірліктердің аудармасы екі түрге бөлінеді: фразеологиялық және фразеологиялық емес аударма. Біріншісі балама (толық немесе ішінара) таңдау арқылы беруді, екіншісі фразеологиялық эквиваленттер мен аналогтардың болмауына байланысты басқа тәсілдермен беруді қамтиды. Сонымен қатар, олардың арасында аударманың көптеген аралық әдістері болуы мүмкін, мысалы, стильді ескере отыратын аударма, бейнелі және жағымсыз фразеологизмдердің әртүрлі аудармалары және т.б.

В. Н. Комиссаров (2002), Л. Ф. Дмитриева (2005), С.Е. Кунцевич (2004) сияқты көптеген зерттеушілер фразеологиялық бірліктерді аударудың төрт негізгі жолын анықтайды. Олар:

– фразеологиялық балама әдісі;

- фразеологиялық аналог әдісі;
- фразеологиялық бірліктердің сөзбе-сөз аудармасы немесе жазба;
- фразеологиялық бірліктердің сипаттамалық аудармасы.

Фразеологиялық бірліктерді аударудың бірінші әдісін - фразеологиялық эквивалентті әдісті қарастырудан бастау керек.

«Біз кездесіп, сөйлестік. Ол диктофонды өзімен бірге алып, әңгімені жасырын түрде жазып алған, содан кейін оны баспасөзде жариялаған. Мен өз құлағым мен көздеріме сене алмадым». (Бұл мысал Владимир Путин мен НАТО Бас хатшысы Андерс Фог Расмуссеннің әңгімесінен алынған)

«Мы встретились, поговорили. Он, оказывается, взял с собой диктофон, тайно записал разговор, а потом опубликовал его в прессе. **Я не мог поверить своим ушам и глазам**». (Пример взят из разговора В. В. Путина с генеральным секретарем НАТО Андерсом Фог Расмуссеном)

“We met and talked (with NATO chief Anders Fogh Rasmussen), and it turned out he had brought a voice recorder with him and secretly recorded our conversation and then published it in the press. **I couldn't believe my eyes and ears**. That's some kind of nonsense, you understand”. [5]

Жоғарыда келтірілген мысалдар тұрақты өрнектің толық сәйкестігін сипаттайды. Әдетте, фразеологизм «өз көзіңе немесе құлағыңа сенбеу» дегеніміз «естігенге таңғалу (әдетте күтпеген нәрсе)» дегенді білдіреді. Сондай-ақ, ағылшын тіліндегі фразеологиялық баламасы бар: «not believe someone's eyes and ears».

Қазіргі саяси дискурста сөйлеуде

таралу кеңдігімен ерекшеленетін фразеологиялық тіркестер қолданылады. Бір жағынан, олардың арасында тек саяси мәселелермен (саяси оқиғалармен, саяси қатынастармен және мәселелермен) байланысты құрылымдар бар.

Саяси тақырыпта қазақ тіліндегі фразеологиялық бірліктердің мысалдары: «Айрандай аптап, күбідей күптеп», бұл басқаруды, өзін бағынуды білдіреді. «Басынан сөз асырмау», мағынасы – адамға жолданған кез-келген ескертулерге жауап беру. «Дес тию (билік тию)», билік алу мағынасын білдіреді. «Жеме-жемге келгенде», бұл фразеологизм критикалық сәтті немесе шешуші сәтті түсіндіреді. «Тіс қаққан саясаткер», тәжірибелі саясаткер.

Екінші жағынан, қазіргі саяси дискурста сөйлеудің басқа салаларында - экономикалық, әлеуметтік және спортта кеңінен қолданылатын фразеологиялық бірліктер кеңінен қолданылып жатыр [6].

Саяси дискурс - бұл шын мәнінде артикуляция, халықтың талаптары мен ұмтылыстарын ұтымды түрде жаңғырту. Сондықтан, саяси дискурста олар жүзеге асырылған әлеуметтік-экономикалық шараларды егжей-тегжейлі көрсетуге, жалпы мемлекеттік саясатты дәлелді негіздеуге шақырады. Бұл сипат Қазақстандағы орыс тілді саяси дискурста жақын. Тәуелсіздік, ұлттық құрылыс сияқты санаттарға үндеу, қазақ тілді саяси дискурста тән, негізінен, қазақ халқының ұлттық ерекшелігіне бағытталған.

Бүгінгі таңда саяси шиеленіс

жағдайында синхронды аударма халықаралық қызметті жүзеге асырудың таптырмайтын құралына айналды. Бұл әр түрлі елдерден келген адамдарға «бір тілде» сөйлеуге, түрлі тапсырмалардың шешімін тез табуға және бір-бірімізді жақсырақ түсінуге мүмкіндік береді. Бірізді аудармамен салыстырғанда, синхронды аударма арнайы жабдықты қолданумен және бірден бірнеше тілге синхронды аударманың арқасында шараның уақытын екі есе қысқартады, бұл уақытта үлкен аудитория қатыса алады. Синхронды аударма халықаралық аренадан шығып, бизнес, білім және мәдениет саласындағы «тілдік кедергілерді» жеңуде. Осыған байланысты аударманың осы түріне назар аудару, оны дамыту және оны теориялық жағынан да, әдіснамалық тұрғыдан да жақсарту, синхронды аудармашыларды даярлауда кейіннен практикада жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТ

- [1]. Комиссаров В.Н. Аударма теориясы. - М., 1990. - 101 б
- [2]. Алимуратов О., Лату М. Н. Метафоралық термин аударма мәселесі ретінде // 2006. № 4. б. 33-40.
- [3]. Виссон Л. Синхронды аударма. - М., 1998. - 56 б
- [4]. Тер-Минасова С. Г. Соғыс және тілдер мен мәдениеттер әлемі. М.: Слова, 2008. 233 б.
- [5]. Тер-Минасова С.Г. Тіл және мәдениетаралық коммуникация: оқулық. 2000. 261 б
- [6]. Кожаметова Х.К., Жайсақова Р.Е., Кожаметова Ш.О. Қазақша-орысша фразеологиялық сөздік. Алма-Ата: Мектеп, 1988. 97 б.

POLITICAL PHRASEOLOGISMS IN SIMULTANEOUS TRANSLATION

Kadyrzhanova A. ¹

1st year master's degree student of
Ablai Khan KazUIRandWL
Almaty, Kazakhstan
E-mail: afizovaaika@gmail.com

Abstract: The article is devoted to one of the most difficult types of translation - simultaneous translation. The author pointed on political phraseological units in the field of simultaneous translation. This article discusses the features of simultaneous translation, as well as the advantages and disadvantages of this translation service.

Keywords: simultaneous translation, phraseological units, politics, language features.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ В СИНХРОННОМ ПЕРЕВОДЕ

А. Б. Кадыржанова ¹

¹Специальность: Переводческое дело
магистрант I курса
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
e-mail: afizovaaika@gmail.com

Аннотация: Статья посвящена одному из самых сложных видов переводческой деятельности - синхронному переводу. Автор изучил политические фразеологизмы в области синхронного перевода. В данной статье рассматриваются особенности синхронного перевода, а также преимущества и недостатки этой услуги перевода.

Ключевые слова: синхронный перевод, фразеологизмы, политика, языковые особенности.

CAJTS

Центрально-Азиатский Журнал Переводоведения

Рецензируемый научный журнал открытого доступа, где размещаются научно-практические статьи и обзоры, посвященные вопросам теории и практики перевода, а также истории, методологии и обучения переводу в высших учебных заведениях.

Журнал публикуется два раза в год и является **рецензируемым**. Редакторы планируют публиковать как регулярные, так и тематические/специальные статьи. CAJTS нацелен на быструю и простую публикацию передовых исследований, в том числе статей, результатов исследований/разработок по переводческой деятельности и межкультурной коммуникации, рецензии на книги, посвященные переводческой деятельности и многое другое.

1(3) 2020

ҚАҢТАР-НАУРЫЗ 2020 Ж.
ЯНВАРЬ-МАРТ 2020 Г.
JANUARY-MARCH 2020

Published since January 2018

050022, 200 Muratbayev st, Almaty, Kazakhstan
Central Asian Journal of Translation Studies
www.cajts.ablaikhan.kz